

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2020

Marie Strnadová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

**Role Ruské federace v zamrzlých konfliktech v
postsovětském prostoru: Náhorní Karabach jako
prostředek ruské zahraniční politiky vůči Arménii**

Bakalářská práce

Autor práce: Marie Strnadová

Studijní program: Mezinárodní a teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jan Šír, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21.5.2020

Marie Strnadová

Bibliografický záznam

STRNADOVÁ, Marie. *Role Ruské federace v zamrzlých konfliktech v postsovětském prostoru: Náhorní Karabach jako prostředek ruské zahraniční politiky vůči Arménii*. Praha, 2020. 44 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Jan Šír, PhD.

Rozsah práce: 61 014 znaky (včetně mezer)

Anotace

Má bakalářská práce s názvem „Role Ruské federace v zamrzlých konfliktech v postsovětském prostoru: Náhorní Karabach jako prostředek ruské zahraniční politiky“ se věnuje roli Ruské federace v zamrzlém konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem, vlivu na něj a nástrojům v rámci ruské zahraniční politiky, které jsou prostřednictvím Náhorního Karabachu aplikované na Arménii. Arménie je nejen kvůli konfliktu v Náhorním Karabachu silně závislá na Ruské federaci. Tato závislost se projevuje na ekonomice, politice a postavení země na mezinárodní scéně. Ruská federace se netají svými úmysly udržování, případně rozšiřování svého vlivu a postavení v postsovětském prostoru. Proto jsem do své práce zahrнула dokumenty koncepce národní bezpečnosti Ruské federace, ve kterých je postsovětský prostor popsán jako ruské „blízké zahraničí“ a kde je oficiálně definováno, jaké kroky by měla Ruská federace podnikat pro to, aby tato oblast byla nadále výhradně pod ruskou, ne jinou, kontrolou. Zamrzlých konfliktů je v postsovětském prostoru hned několik (například Jižní Osetie či Abcházie), konflikt v Náhorním Karabachu je specifický tím, že i když se jedná o rozbušku, tak díky značnému ruskému vlivu v Arménii i Ázerbájdžánu (i když menšímu) je situace poměrně stabilní. Z tohoto dynamického statusu quo vychází nejlépe Ruská federace. Má přehled, vliv, dobrou strategickou pozici v regionu a nepostradatelnou roli mediátora, kterou nemůže nahradit žádná jiná organizace či stát. Dále také nasycuje dva vojenské trhy zároveň svým vojenským vybavením. Má práce bude pomocí případové studie ruského vlivu na Arménii v kontextu Náhorního Karabachu zkoumat, jakým způsobem se tento vliv prosazuje a prostřednictvím jakých nástrojů setrvává, případně se posiluje, v oblasti Zakavkazska, především Arménie a jaké důsledky z toho plynou pro samotnou Arménii jako stát a pro řešení konfliktu v Náhorním Karabachu.

Annotation

My bachelor's thesis titled "The role of the Russian Federation in the frozen conflicts in the post-Soviet space: Nagorno-Karabakh as a means of Russian foreign policy" deals with the role of the Russian Federation in the frozen conflict between Armenia and Azerbaijan, the influence on Russian foreign policy through Nagorno-Karabakh applied to Armenia. Armenia, only because of the Nagorno-Karabakh conflict, is heavily dependent on the Russian Federation. This dependence is reflected in the economy, politics and the country's position on the international stage. The Russian Federation makes no secret of its intentions to maintain or expand its influence and position in the post-Soviet space. That is why I have included in my work the documents of the concept of national security of the Russian Federation, in which the post-Soviet space is described as Russia's "near abroad" and where it is officially defined what steps the Russian Federation should take to keep this area exclusively under Russian, not another, control. There are several frozen conflicts in the post-Soviet area (for example, South Ossetia and Abkhazia), the conflict in Nagorno-Karabakh is specific in that, although it is a "powder keg", the situation is relatively stable due to considerable Russian influence in Armenia and Azerbaijan (even though the Russian influence there is smaller). The Russian Federation is best based on this dynamic status quo. It has an overview, influence, a good strategic position in the region and an indispensable role of a mediator, which cannot be replaced by any other organization or state. It also saturates two military markets with its military equipment at the same time. My work will use a case study of the Russian influence on Armenia in the context of Nagorno-Karabakh to demonstrate how this influence is promoted and through which tools it remains, or is strengthened, in the Transcaucasian region, especially Armenia, and the consequences for Armenia itself as a state and for the resolution of the Nagorno-Karabakh conflict.

Klíčová slova

Náhorní Karabach, Arménie, Ruská federace, ruská zahraniční politika, postsovětský prostor, zamrzlé konflikty

Keywords

Nagorno-Karabakh, Armenia, Russian Federation, Russian foreign policy, post-Soviet space, frozen conflicts

Title/název práce

The role of the Russian Federation in frozen conflicts in post-Soviet space: Nagorno-Karabakh as a means of Russian foreign policy towards Armenia

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala panu PhDr. Janu Šírovi, Ph.D. nejen za odborné vedení mé bakalářské práce, ale také za mnoho podnětných rad a připomínek. Dále bych také ráda poděkovala svým přátelům za bezbřehou podporu, důvěru a trpělivost, bez čehož by tato práce nikdy nevznikla.

Obsah

Úvod	12
Metodologie.....	14
Zhodnocení použité literatury.....	14
1. Historie vývoje konfliktu v Náhorním Karabachu	16
1.1. Kořeny konfliktu.....	17
1.2. Konflikt během období Sovětského svazu.....	18
2. Vztah Arménie a Ruské federace	19
3. Ruská zahraniční a bezpečnostní politika.....	22
3.1. Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace.....	22
3.2. Aplikace ruské zahraniční politiky v Arménii prostřednictvím Náhorního Karabachu.....	25
3.3. Minská skupina OBSE.....	26
3.4. Eliminace vlivu dalších hráčů.....	27
4. Ruské dodávky zbraní Arménii a Ázerbájdžánu	34
Závěr.....	36
Seznam použitých informačních zdrojů	39

Úvod

Arménie je stát, který se nachází v Zakavkazsku a který byl dříve jednou z patnácti sovětských svazových republik. Od rozpadu Sovětského svazu se Arménie stala nezávislou republikou, avšak ruský vliv je tu stále velmi znatelný. Velká část ekonomiky je v rukou ruských vlastníků (energetický, dopravní, telekomunikační a těžební sektor). To se promítá do domácí i zahraniční politiky, která se vymezuje loajalitou k Moskvě, čímž zároveň omezuje Arménii v samostatném rozhodování o nezávislých politických krocích. Závislost Arménie na Rusku je umocněná především konfliktem v Náhorním Karabachu, během kterého je Arménie zcela odkázaná na ruskou podporu.

Náhorní Karabach je Armény osídlená enkláva, která oficiálně náleží Ázerbájdžánu, avšak kvůli většinovému arménskému obyvatelstvu je nárokována Arménií, se kterou sdílí stejnou měnu, armádu a provázané hospodářství.¹ Náhorní Karabach, arménsky Artsakh, je s Arménií teritoriálně spojen Lačinským koridorem, který je pod vojenskou kontrolou arménských jednotek. Kromě oblasti Náhorního Karabachu je arménským obyvatelstvem okupováno dalších sedm ázerbájdžánských okresů. Náhorně-karabašská republika, dnes Republika Artsakh, vyhlásila po rozpadu Sovětského svazu samostatnost a stala se oficiálně nezávislou republikou, která však dodnes není nikým mezinárodně uznaná (pouze Společenstvím neuznaných států, které vzniklo v roce 2006 a jehož členy jsou neuznané entity Abcházie, Jižní Osetie, Podněstří a Náhorní Karabach).

Arménie se od roku 1988 snaží o převedení Náhorního Karabachu pod arménskou správu, avšak marně. Jak Arménie, tak Ázerbájdžán nejsou schopni jakéhokoliv kompromisu v řešení konfliktu. Neschopnost vyřešit konflikt mezi zakavkazskými sousedy vytvořila ideální prostředí pro prosazování ruského vlivu v regionu. Ruská federace do konfliktu vstupuje v pozici „mediátora“ a jediného akceschopného aktéra. Ruská federace se netají tím, že je pro ni důležité udržet si vliv ve svém „blízkém zahraničí“ a že oslabení tohoto vlivu vnímá jako národní hrozbu. Avšak důležitost Ruské federace v Zakavkazsku slábne. Gruzie se čím dál tím více orientuje na Západ a Ázerbájdžán má díky svému

¹ Karel Černý, „Arméni mezi státností, diasporou a genocidou“ *Dějiny a současnost*, ročník 42, číslo 3, (březen 2020), 43.

nerostnému bohatství stále větší výběr partnerů na spolupráci. Zbývá tedy jen Arménie, prostřednictvím které je možné ovlivňovat celý region.

Nástroje, které Ruská federace používá k prosazení svého vlivu a dosažení svých cílů prostřednictvím Arménie je více, nejúčinnějším nástrojem je však konflikt v Náhorním Karabachu, jelikož ztráta tohoto území je pro Arménii nemyslitelná. Jedním z nástrojů posilování ruského vlivu je eliminace ostatních států či organizací, které by se případně chtěly angažovat v regionu. K jejich eliminaci či limitaci vlivu používá Ruská federace především finanční (například zvyšování ceny dodávek zemního plynu, na kterých je země závislá) a vojenský nátlak (Rusko vojensky podporuje Arménii). Jakékoliv vliv, jiný nežli Ruský, je Kremlem vnímám jako narušování euroasijských „integračních procesů“.

Vliv Ruské federace, který budu ve své práci zkoumat spočívá v omezování samostatného rozhodování Arménie v závislosti na udržení, případně řešení, konfliktu v Náhorním Karabachu. Arménie je nezávislá republika, jejíž domácí a mezinárodní rozhodování by neměla podléhat nátlaku jiného státu či organizace. Práce se zabývá především období po rozpadu Sovětského svazu roku 1991 až po současnost.

V mé práci nejdříve představím historický vývoj konfliktu v Náhorním Karabachu soustředěný především na období, kdy byla Arménie a Ázerbájdžán součástí Sovětského svazu. Následně se budu věnovat vztahům Arménie a Ruské federace v období po rozpadu Sovětského svazu v roce 1991. Další kapitola se bude soustřeďovat na ruskou zahraniční a bezpečnostní politiku, a to především na její vnímání prostřednictvím koncepce národní bezpečnosti Ruské federace. Má pozornost bude věnována pouze těm částem textu, kde se jedná o ruské „blízké zahraničí“ a Společenství nezávislých států (SNS). Účelem této kapitoly je sledovat základní rysy oficiálního ruského diskurzu a jejich následnou aplikaci v regionech označených jako „blízké zahraničí“. Kapitola s názvem *Eliminace vlivů dalších hráčů* představí Turecko, Spojené státy americké a Evropskou unii jako potenciální interventy do ruského „blízkého zahraničí“ a následně shrne kroky Ruské federace, kterými se snaží vliv těchto subjektů v regionu omezit či zcela eliminovat. Poslední kapitola shrne ruské dodávky zbraní a vojenského materiálu jak do Arménie, tak do Ázerbájdžánu, což je velmi kontroverzní role, kterou Ruská federace zaujímá vezme-li v potaz, že se Ruská federace oficiálně prezentuje jako mediátor konfliktu v Náhorním Karabachu. V závěru

zrekapitulují nástroje a prostředky, které Ruská federace používá k upevnování své pozice v regionu a dosažení svých cílů zde, a jaká je jejich následná aplikace na Arménii pomocí Náhorního Karabachu.

Metodologie

Pro bakalářskou práci jsem si zvolila jako metodu kvalitativního výzkumu případovou studii. Mnou zkoumaný případ je konflikt v Náhorním Karabachu mezi Arménií a Ázerbájdžánem s na něj vyvíjený vliv v rámci zahraniční politiky Ruské federace. V mé práci budu zkoumat především vliv, který je vyvíjen na Arménii v kontextu konfliktu v Náhorním Karabachu. Nejdříve jsem se rozhodla pomocí oficiálních dokumentů Ruské federace definovat vztah Kremlu k postsovětskému prostoru, respektive Arménii a vytyčit hlavní body, ve kterých se Ruská federace nezděráhá zakročít (diplomaticky, vojensky, ekonomicky) v případě potřeby hájení svých zájmů.

V další části mé práce představím konkrétní případy uplatňování ruské zahraniční politiky. Ruské zahraniční zájmy, v tomto případě zájmy, které má Ruská federace v „blízkém zahraničí“ (tedy v postsovětském prostoru), jsou dány snahou udržovat a nadále zvětšovat svůj vliv v regionu. Případ Náhorního Karabachu není ojedinělým zamrzlým konfliktu v regionu, ale na rozdíl od ostatních konfliktů v tomto případě Ruská federace nezastává jednostranné stanovisko, komu území náleží, jako tomu bylo například v případě války v Jižní Osetii v roce 2008 nebo anexe Krymu v roce 2014.

Zhodnocení použité literatury

Spor v Náhorním Karabachu se z teritoriální dimenze přenesl i do té akademické. Tématika samotného konfliktu v Náhorním Karabachu není příliš atraktivní pro zahraniční publicisty, a proto je velmi často zpracovávána arménskými či ázerbájdžánskými autory, popřípadě ruskými, kteří vždy, mnohdy i nevědomky, straní více jedné straně, což může čtenáře zmást. Při hledání, výběru a analyzování zdrojů jsem si všimla, že národnost autora je bohužel velmi často v textu znát. I přes zjevné inklinace různých autorů mi jejich zkreslený a často neobjektivní výklad konfliktu napomohl k seznámení se s argumenty znesvářených stran.

Pro studium historie konfliktu v Náhorním Karabachu jsem zvolila knihu od autora Thomase de Waala *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžán v míru a za války*, ve které je velmi povedeně zpracované historické pozadí konfliktu a následně i jeho eskalace. Historickou část práce jsem ještě doplnila o poznatky získané ze studie *Konflikt v Náhorním Karabachu* od profesora působícího na Univerzitě Karlově v Praze, Emila Souleimanova. V části práce, kde se věnuji koncepcím národní bezpečnosti Ruské federace, jsem především vycházela z dokumentů, které jsou veřejně dostupné na internetových stránkách prezidenta Ruské federace či Bezpečnostní rady Ruské federace - *Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji, koncepcija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji z roku 1997 a 2000 a Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji. Strategija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji z roku 2009 a 2015*.

Za velmi užitečnou publikaci pro mou bakalářskou práci považuji článek *Russia's Role in Maintaining Status Quo in Nagorno Karabagh: A Successful Mediator and an Arms Dealer* od dvojice profesorů z čínské univerzity v Jilinu Wanga Li a Gevorga Gasparyana. Článek se zabývá rolí Ruské federace v historii konfliktu a v současnosti se projevuje hájením ruských ekonomických, politických a vojenských zájmů v regionu. Dále pro mě byla přínosná publikace *The Nagorno-Karabakh conflict in the context of South Caucasus regional security issues: An Armenian perspective* od Sergeye Minasyana, která byla velmi proarménská a v některých oblastech přeceňovala mezinárodní důležitost Arménie. Další, tentokrát proruský laděná publikace, ze které jsem čerpala byl článek od trojice ruských autorů Sergeye Zhiltsova, Vladimira Stollova, a Varvary Blishchenko s názvem *The Geopolitical Situation in the Southern Caucasus: Russian Interests and the policy of the Western Countries*, který striktně odsuzuje jakékoliv vměšování Západu do ruských sfér vlivu a vyzdvihuje nepostradatelnost Ruské federace na území svého „blízkého příhraničí“. Tyto dvě práce se zabývaly vlivem třetích hráčů v konfliktech na Kavkaze, respektive v Karabachu, avšak interpretace těchto vlivů byla naprosto odlišná. Konfrontace těchto dvou článků v mé práci napomohla k pochopení rozdílných pohledů na konflikt a vnímání účasti třetích stran, především Ruska, v konfliktu.

V podkapitole, kde se věnuji snahám Ruské federace eliminovat ostatní hráče v zamrzlém konfliktu, jsem čerpala z výzkumné práce Asociace pro mezinárodní otázky

Arménie v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu od Václava Lídla, ve které je vysvětlen vztah Evropské unie a Arménie v prostředí velmi úzkých vztahů s Ruskou federací. Dokument jako jediný shrnuje kroky Evropské unie, které měly vést ke sblížení organizace s Arménií a také následné neuskutečněné integrační procesy. Pro porozumění vztahů Arménie a Ázerbájdžánu se Spojenými státy a jejich angažovanosti v konfliktu v Náhorním Karabachu jsem použila publikaci *U.S. Foreign Policy in the 1990s and 2000s, and the Case of the South Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia)* od autora Juliána Zarífiana, který poměrně jasně vysvětluje příčiny toho, proč mohou být země Zakavkazska atraktivní pro spolupráci se Spojenými státy a také jak fungují jejich bilaterální vztahy. Pro doplnění a úplnost (předchází autor je arménské národnosti) jsem čerpala z publikace ázerbájdžánské autorky Kh. Heydarové, která je PhD. studentkou lidských práv na ázerbájdžánské státní univerzitě společenských věd. Její publikace *The Nagorno–Karabakh conflict and the US position on the conflict* zaujímá velmi negativní postoj ke vztahu USA a Zakavkazska a odsuzuje americkou neobjektivitu v přístupu ke konfliktu v Náhorním Karabachu.

Zpracování tématu ruské zahraniční politiky v postsovětském prostoru se věnuje ve svých publikacích například Emil Souleimanov. Ve svých pracích velmi často upozorňuje na ruský vliv v postsovětském prostoru a na nástroje, pomocí kterých své postavení v regionu udržuje a upevňuje. O tématu zamrzlých konfliktů píše zejména ve studii *Unrecognized states as a means of coercive diplomacy? Assessing the role of Abkhazia and South Ossetia in Russia's foreign policy in the South Caucasus*, (na které spolupracoval s Eduardem Abrahamyanem a Huseynem Alievem), kde se snaží poukázat na instrumentalizaci neuznaných států při vyvíjení nátlaku na zakavkazské republiky. Další autor, který se ve svých pracích věnuje tématice Kavkazu je britský novinář Thomas de Waal. Jeho publikace pojednávají především o Arménii, ale také například o Čečensku a dalších sporných územích v postsovětském prostoru.

1. Historie vývoje konfliktu v Náhorním Karabachu

Náhorní Karabach je území o rozloze 4 400 km² rozkládající se v jihozápadním Ázerbájdžánu, které samo sebe považuje za nezávislý státní útvar, který je podporován

Arménií, přestože patří pod správu Ázerbájdžánu. Zatím nebylo uznáno společenstvím národů. Hlavním městem je Stěpanakert. Jméno Náhorní Karabach je persko-tureckého původu. Kar- dříve turecky černý a Bach – persky zahrada, tedy černá zahrada.² (Později se k tomuto jménu přidalo označení Náhorní (z ruštiny Nagorno) a vznikl celý název, tak jak ho známe dnes. Arméni však preferují označení Artsakh. Teritorium neoplývá žádnými významnými nerostnými surovinami, pro strany konfliktu má především národnostní a kulturní význam.

1.1. Kořeny konfliktu

Otázka Náhorního Karabachu se stává reálným problémem až na počátku 19. století, kdy začínají být více znatelné inklinace a rozdílnosti Arménie a Ázerbájdžánu. Arménie více tíhne k Rusku, a to především díky podobné kultuře a náboženství, zatímco Ázerbájdžán tíhne více k panturkickému hnutí (které usilovalo o spojení všech turkických národů do jednoho politického celku), tudíž k Osmanské říši a snaží se zamezit rusifikaci země, o kterou se snažilo carské Rusko. V období 19. století dochází ke značnému přesouvání obyvatelstva a nucené migraci kvůli vymezování sfér vlivu Ruska a Osmanské říše. Během této nucené migrace začíná narůstat nevráživost mezi oběma státy, která vyescalovala v roce 1905 v Baku otevřeným násilím proti arménské menšině. Útoky měly převážně sociálně-ekonomický rozměr, jelikož byly ázerbajdžánskou chudinou namířené proti zámožným arménským obchodníkům a průmyslníkům.³ Reakce Arménů na sebe samozřejmě nedala dlouho čekat. Situace vyescalovala v roce 1906, kdy na sebe začínají utočit lidé z vesnic v samotném Náhorním Karabachu. Během násilností těchto let bylo zničeno 128 arménských a 158 ázerbajdžánských vesnic a zabito mezi 3 100-10 000 osob.⁴

Další, neméně důležitý faktor, který ovlivnil vztahy mezi Armény a Ázerbájdžánci, byla genocida Arménů z roku 1915, kterou spáchala Osmanská říše. Uvádí se, že během ní zahynulo více než 1,5 milionů Arménů. Genocida je dodnes popírána nástupnickým Tureckem a díky spolupráci Ázerbájdžánu a Turecka byly neblaze ovlivněny i arménsko-ázerbajdžánské vztahy. Genocida se stává zlomovým bodem pro nacionalistická arménská

² Thomas De Waal, *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžánv v míru a za války* (Praha: Academia, 2012), 28.

³ Emil Souleimanov, *Konflikt v Náhorním Karabachu*, Studia territorialia, 2007, 299.

⁴ Svante Cornell, *Small Nations and Great Powers*, (London: Curzon Press, 2001), 56.

hnutí silící ve dvacátém století (především Dašnakutjun), která stále zřetelněji podporují protitureckou a protiislámskou náladu ve společnosti.

Po ruských revolucích v roce 1918 utvořila ruská prozatímní vláda Zakavkazskou republiku, jejíž součástí byla Arménie, Ázerbájdžán a Gruzie. Republika měla trvání pouze tři měsíce, po jejím zániku vznikají tři samostatné státy. Po vytvoření států v nacionalistické atmosféře vstupuje Arménie a Ázerbájdžán do krvavé války (1919 – 1920) o sporná území (Zangezúr, Nachičevan a Karabach) se smíšeným arménsko-ázerbájdžánským obyvatelstvem za účasti tureckých a sovětských oddílů.⁵ Válka končí okupací Ázerbájdžánu a Arménie Rudou armádou v roce 1921 a tím se Kavkaz dostává pod správu Sovětského svazu.

1.2. Konflikt během období Sovětského svazu

Hned v roce 1921 se snaží Moskva donutit Ázerbájdžán předat všechna sporná území se smíšeným obyvatelstvem Arménii, avšak podle sovětsko-turecké „Smlouvy o bratrství a přátelství“ (Moskevská smlouva) je nutné, aby Arménie předala Nachičevan a Náhorní Karabach pod správu Ázerbájdžánu navzdory tomu, že 90% obyvatel Náhorního Karabachu tvořili Arméni.⁶ Tímto rozhodnutím vzniká v roce 1924 Náhorně Karabašská autonomní oblast (NKAO).

V dalších několika desítkách let byla situace neměnná a poměrně stabilizovaná, a to i přes marné snahy arménských komunistů vrátit Náhorní Karabach pod správu Arménie. Jelikož obě republiky byly součástí SSSR, byl spor o území odložen k ledu na několik desítek let, kde spal až do rozpadu Sovětského svazu.

Ozbrojenému konfliktu trvajícím od roku 1988 do roku 1994 předcházela stále rostoucí nespokojenost karabašských Arménů (například chybějící učební pomůcky v arménštině a televizní vysílání přístupné pouze v azerbájdžánštině) a nová politika Michaila Sergejeviče Gorbačova, který vyhlásil perestrojku a glasnost', která měla umožnit větší prostor svobodě a možnosti vyjádřit svůj politický názor. I přes liberalizační reformy nebylo v roce 1988 Moskvou schváleno prohlášení nejvyššího sovětu Náhorně-karabašské

⁵ Emil Souleimanov, *Konflikt v Náhorním Karabachu*, 300.

⁶ Tomáš Šmíd, Vladimír Vaďura, *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007), 150-151.

autonomní oblasti o tom, že se ze správy Ázerbájdžánské sovětské svazové republiky přesouvá pod správu Arménské sovětské svazové republiky. Moskva s touto rezolucí samozřejmě nesouhlasila a zamítla jí z oficiálního důvodu narušení a poškození vztahů mezi svazovými republikami. Sovětský svaz se tou dobou potýkal s oslabováním ústřední moci a nebylo v jeho zájmu další štěpení a teritoriální změny. I přes diplomatické úsilí a změny ve vedení Náhorně-karabašské oblasti se od února 1988 se začínají kromě demonstrací objevovat i první násilné činy mezi Armény a Ázerbájdžánci, které se svou četností stále stupňovaly. Sovětský svaz nevěděl, co by měl, kromě stranických misí do obou zemí, pro uklidnění situace udělat. Gorbačov později řekl, že v Sovětském svazu bylo devatenáct potenciálních územních konfliktů a on nechtěl vytvořit precedens tím, že by v kterémkoliv z nich dělal ústupky.⁷

Demonstrace v hlavních městech obou republik, neustálé potyčky, které mnohdy končily smrtí, pogromy, které na sebe páchali jak Arméni, tak Ázerbájdžánci a absence jakéhokoliv přijatelného návrhu na změnu či řešení z Moskvy odstartovalo válku mezi Arménií a Náhorním Karabachem na jedné straně a Ázerbájdžánem na straně druhé. Válka trvala od roku 1988 do roku 1994. V roce 1994 bylo podepsáno za ruského zprostředkování příměří. To však nezamezilo občasným přestřelkám na linii doteku mezi Náhorním Karabachem a Ázerbájdžánem. Během konfliktu zahynulo přibližně 30 tisíc lidí, v jeho důsledku muselo několik set tisíc Arménů a Ázerbájdžánců opustit své domovy, Arménie začala čelit ekonomické blokádě ze strany Ázerbájdžánu a Turecka a bylo zdevastováno hospodářství obou dvou aktérů konfliktu.⁸

2. Vztah Arménie a Ruské federace

Arménie má s Ruskem historicky velmi dobré a úzké vztahy. Arménie má jako křesťanská země oficiální podporu Ruské federace.⁹ Rusko se tradičně prezentuje jako ochránce křesťanů, kteří jsou obklopeni muslimskou kulturou, avšak strategické a teritoriální postavení

⁷ Thomas De Waal, *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžánv v míru a za války*, 33.

⁸ Emil Souleimanov, *Konflikt v Náhorním Karabachu*, 307.

⁹ Gulnar Bayramova, „Russia as a supporter of Armenia in the Nagorno-Karabakh conflict“ (online) June 2013,

https://www.researchgate.net/publication/325822264_Russia_as_a_supporter_of_Armenia_in_the_Nagorno-Karabakh_conflict (staženo 1.4.2020).

je zde jednoznačně také velmi důležitým aspektem. Po rozpadu Sovětského svazu zůstala Arménie ze Zakavkazska nejvíce propojená s Ruskem, a to jak v ekonomické, diplomatické a zahraniční sféře, tak ve i ve sféře vojenské (ruské základny na území Arménie) či kulturní. Na rozdíl od ostatních sousedních zemí se po rozpadu SSSR Arménie téměř nevyznačovala protiruskými sentimenty, jelikož v Arménii hráli nezanedbatelnou roli v životě sovětského státu.¹⁰ Na počátku devadesátých let, kdy se formovala její nová státnost, neměla Arménie moc na výběr, s Tureckem má velmi špatné historické zkušenosti (genocida spáchaná Osmanskou říší v roce 1915), která nenávratně poškodila vztahy mezi zeměmi (zavřené hranice mezi státy) s Ázerbájdžánem probíhala válka o Náhorní Karabach a Gruzie se postupem času začala ubírat více západním směrem a inklinovala k evropským dohodám, což si Arménie nemohla dovolit z důvodu ruské podpory během konfliktu v Karabachu.

Po několik desítek let je vztah Ruska k Arménii jako zahraničnímu partnerovi neměnný, a to především kvůli členství obou zemí v Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti, díky čemuž může Rusko určovat, jaké vojenské základny mohou či nemohou být v Arménii vybudovány či s kým Arménie smí započít vojenskou spolupráci.¹¹ Na oplátku je Arménům poskytován výcvik jejich důstojníků na ruských vojenských školách a nákup zbraní na ruském vnitřním trhu. Pod hlavičkou této organizace je na arménském území v Gyumri umístěna ruská vojenská základna. Její pronájem byl původně smluvně dohodnut do roku 2020, ale v roce 2011 došlo k prodloužení nájemní smlouvy do roku 2044.¹² Rusko je také v současnosti největším obchodním partnerem Arménie a největším místním zahraničním investorem. Velká část arménské ekonomiky je navíc v ruských rukou, především se jedná o energetický, dopravní, telekomunikační a těžební sektor.¹³ Nezanedbatelný je také fakt, že Ruská federace je jedním z největších pracovních trhů, který poskytuje práci arménským migrantům.

¹⁰ Emil Souleimanov, „Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004“, *Review for the History of Central, Eastern and Southeastern Europe*, Volume 97, n.1-2, (2011), 6.

¹¹ Bláhová Pavlína, „Vliv Ruska na dynamiku konfliktu v Náhorním Karabachu“, *Vojenské rozhledy*, 2017, 26 (3), <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/vliv-ruska-na-dynamiku-konfliktu-v-nahornim-karabachu> (staženo 7.3.2020).

¹² Václav Líd, „Arménie v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu“, *Briefing Paper 7/2013*, Asociace pro mezinárodní otázky (Listopad 2013), 2.

¹³ *Ibid.*, 3.

Silné propojení ekonomiky obou zemí také zapříčinilo odepsání arménského dluhu Rusku v roce 1991 ve výši 100 milionu dolarů výměnou za převod některých arménských státních aktiv Rusku, včetně šesti vodních elektráren.¹⁴ Dále byla v roce 2003 ratifikována dohoda, která umožnila ruské energetické společnosti RAO převzít finanční kontrolu nad jadernou elektrárnou Mecamor, která představuje asi 40 procent arménské výroby elektřiny.¹⁵ K prohloubení arménské ekonomické závislosti na Rusku došlo především během mandátu proruských prezidentů - Roeberta Kočarjana a Serže Sarkisjana (období 1998 až 2018).

¹⁴ Aram Terzyan, „The anatomy of Russia’s grip on Armenia: bound to persist?“ *CES Working Papers*, Volume 10, n. 2 (August 2018), 236.

¹⁵ *Ibid.*

3. Ruská zahraniční a bezpečnostní politika

V této kapitole bych ráda popsala nejdůležitější směry státní politiky Ruské federace definované v Konceptci národní bezpečnosti Ruské federace z roku 1997, 2000, 2009 a 2015. Tato část se bude věnovat pouze ruské zahraniční politice reagující na bezpečnostní rizika, která se vztahuje na její „blízké zahraničí“, tedy i státy Společenství nezávislých států (Společenství nezávislých států je organizace, jejíž součástí je jak Arménie, tak Ázerbájdžán a která sdružuje 9 bývalých svazových republik SSSR), a to především Arménii, Ázerbájdžán a území Náhorního Karabachu.

3.1. Konceptce národní bezpečnosti Ruské federace

V této kapitole se budu věnovat analýze koncepcí národní bezpečnosti Ruské federace. Má pozornost se bude soustřeďovat pouze na části dokumentů, které se vztahují na teritorium Arménie, Ázerbájdžánu a na problematiku Náhorního Karabachu. Pojmy jako „blízké zahraničí“ a Společenství nezávislých států se v koncepci národní bezpečnosti Ruské federace vztahují na Arménii, Ázerbájdžán i teritorium Náhorního Karabachu.¹⁶ Tato kapitola má poukázat na přístup Ruské federace k postsovětskému prostoru (v textu definovaný jako „blízké zahraničí“), tedy k Arménii, Ázerbájdžánu a území Náhorního Karabachu v kontextu zahraniční a bezpečnostní politiky.

Konceptce národní bezpečnosti Ruské federace je oficiální veřejný dokument schválený prezidentem Ruské federace. Tento dokument je dostupný na internetových stránkách ruského prezidenta či Bezpečnostní rady Ruské federace. Představuje souhrn možných vnitřních i vnějších bezpečnostních rizik a ohrožení Ruské federace a návrhy na jejich řešení. Je základním bezpečnostním dokumentem Ruské federace v této oblasti a současně i direktivou prezidenta pro federální parlament, federální vládu, Bezpečnostní radu státu a federální výkonné orgány.¹⁷

¹⁶ Společenství národů (SNS) je od roku 1991 organizace sdružující devět z patnácti sovětských svazových republik. Postsovětský prostor je v kontextu dnešní ruské zahraniční politiky definováno jako „blízké zahraničí“.

¹⁷ Karel Pezl, „Konceptce národní bezpečnosti Ruské federace a její vojenská doktrína“, *Mezinárodní vztahy*, ročník 35, č. 2, (2000), 15.

Ruská federace během počátečních šesti let nedisponovala oficiálním dokumentem koncepce národní bezpečnosti. První dokument toho druhu byl vydán v roce 1997 a v letech 2000, 2009 a 2015 byl postupně aktualizován. Dokumenty z roku 1997 a 2000 nesou název *Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace*, pozdější dokumenty z let 2009 a 2015 mají název *Strategie národní bezpečnosti*. První koncepce byla přijata prezidentem Borisem Jelcinem v roce 1997, v roce 2009 byla koncepce schválena Dmitrijem Medvěděvem, dokument z roku 2000 a 2015 byl přijat Vladimírem Putinem.

Jelikož pro Rusko je Zakavkazsko, tudíž i Arménie a Náhorní Karabach, region, který spadá pod Ruskem nárokovanou sféru vlivu, vztahuje se na i ně koncepce národní bezpečnosti. Velký akcent v ruské bezpečnostní sféře je dáván upevnění *Ruska jako velmoc, jednoho z nejvlivnějších center multipolárního světa v rozvoji rovnoprávných a vzájemně výhodných vztahů se všemi státy a integračními seskupeními, především se státy Společenství nezávislých států*.¹⁸ V určitých částech dokumentů je definován oficiální postoj Ruské federace k bezpečnostním rizikům a ohrožení, která se mohou vyskytnout v „blízkém zahraničí“ a na území Společenství nezávislých států.

Koncepce národní bezpečnosti se od roku 1997 až do roku 2015 postupně měnily. Základním bodům jako zlepšení ekonomické situace, potírání organizovaného zločinu a korupce, zlepšení zdravotnického systému a zvýšení životní úrovně se věnovaly všechny dokumenty, změny v koncepcích byly znatelné především ve vnímání vnějších hrozeb ruské národní bezpečnosti. Zatímco první koncepce z roku 1997 se soustřeďuje především na vnitřní hrozby, následující koncepce z let 2000, 2009 a 2015 věnují více své pozornosti regionálním konfliktům a konfliktům ve svém „blízkém zahraničí“. Velký zlom přichází v doktríně z roku 2009, kdy Ruská federace připouští v bezpečnostní strategii možnost použití ruských vojenských sil za svými hranicemi, a to v případě, ohrožení vlastní bezpečnosti. V koncepci z roku 2009 se mluví pouze o „blízkém zahraničí“, zatímco v koncepci z roku 2015 se tento prostor potenciálního vojenského zásahu již nedefinuje. Použití vojenské síly mimo území Ruské federace reaguje na mezinárodní situaci, a to pravděpodobně především

¹⁸ „Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji (2000). Koncepcija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji“, Ministerstvo innostrnych del Rossijskoj Federaciji
https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/589768
(odkaz dostupný k 25.4.2020)

na válku v Jižní Osetii, a rozšíření struktur NATO o Pobaltské země. Celkově je ve všech dokumentech patrná značná vzrůstající nelibost, se kterou Ruská federace přihlíží k rozšiřování struktur Severoatlantické aliance, jelikož se obává oslabení politického, ekonomického a vojenského vlivu ve svém „blízkém zahraničí“. V posledním dokumentu, vydaném v roce 2015 je dokonce definováno počínání Severoatlantické aliance jako narušování „integračních procesů“ v euroasijském regionu.

V prvních dokumentech jsou zmínky o snahách na potenciální spolupráci s Evropskou unií, G8, G20 i se Spojenými státy, avšak jen v případě uznání zájmů Ruské federace. V posledních dvou dokumentech se tato zmínka na spolupráci již nevyskytuje. Spolupráce na ekonomickém, bezpečnostním a diplomatickém poli se má soustřeďovat především na státy Společenství nezávislých států.

Velmi zásadním bodem v koncepci z roku 2009 je reakce na „barevné revoluce“ v „blízkém zahraničí“. „Barevné revoluce“ jsou definovány jako hrozba ruské národní bezpečnosti, a proto se Ruská federace bude snažit těmto rizikům předejít.

Body, které se bezprostředně mohou týkat Arménie, Ázerbájdžánu a území Náhorního Karabachu, jsou definovány jako oslabení „integračních procesů“ v SNS, rozšíření vojensko-politických bloků a společenství, především NATO na východ, vznik a eskalace konfliktů v blízkosti státních hranic Ruské federace a vnějších hranic členských států SNS. Dalším projevem ohrožení národní bezpečnosti Ruské federace v mezinárodní oblasti jsou snahy některých států působit proti upevňování postavení Ruska jako jednoho z center světového vlivu, omezování uskutečňování národních zájmů a oslabení jeho pozic v Evropě, na Blízkém východě, v Zakavkazsku, ve Střední Asii a v asijsko-tichomořském regionu.¹⁹

Z koncepcí národní bezpečnosti je tedy jasně patrné, že i po rozpadu Sovětského svazu Rusko vnímá bývalé svazové republiky, a to především ty, které jsou součástí SNS, jako citlivá místa ruské bezpečnosti a zahrnuje je do své zahraniční politiky a spatřuje potenciální hrozbu v aktivitách jiných států a organizací v oslabení zdejší pozice Ruska. Největší bezpečnostní rizika v této oblasti vidí ve stále rozšiřující se Severoatlantické alianci,

¹⁹ Karel Pezl, „Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace a její vojenská doktrína“, 18-22.

Spojených státech, které se politicky angažují v ruském „blízkém zahraničí“ (dění na Ukrajině 2014) a vzrůstajícím vlivu Evropské unie, který narušuje „integrační procesy“ Euroasijské unie. Vrůstající antipatie a vnímání Západu jako čím dál tím většího rizika, jak pro samotné Rusko, tak pro „blízké zahraničí“ a státy SNS se zdatelně stupňuje v každé aktualizaci koncepce národní bezpečnosti Ruské federace. Rusko, jak definuje v posledních dvou dokumentech, je připraveno hájit diplomaticky i vojensky své zájmy jak v Rusku, tak ve svém „blízkém zahraničí“.

3.2. Aplikace ruské zahraniční politiky v Arménii prostřednictvím Náhorního Karabachu

Role Ruské federace v konfliktu v Náhorním Karabachu je složitá a mnohdy i nejednoznačná. Rusku jde především o to, udržet si v regionu určitý nepostradatelný vliv, a proto v zásadě brání tomu, aby se konflikt převrhnul v regulární válečný stav, brání tedy válce, zároveň však nenabízí žádné konečné řešení a omezuje vliv jiných zemí či organizací v regionu, které by případně mohly přispět k urovnání konfliktu.

Ruské zahraniční zájmy v regionu jsou zcela pragmatické, Kavkaz má sloužit jako součást ruského „ochranného prstence“, a proto se Rusko snaží maximálně eliminovat zásahy dalších aktérů ve své nárazníkové zóně. Je tedy velmi výhodné mít kontrolu nad územím zamrzlého konfliktu na Kavkaze a korigovat tak jeho dynamiku a jeho prostřednictvím prosazovat své cíle. Zájmem Ruska samozřejmě není pouze kontrola tak malého území jako je Karabach, ale celkový vliv na celý kavkazský region a k jeho prosazování se právě hodí klíčové postavení Ruské federace v konfliktu. Nástroj ve formě zamrzlého konfliktu prostřednictvím ruské zahraniční politiky je účinný především vůči Arménii, která nemá žádného většího či bližšího mezinárodního a bezpečnostního partnera (na rozdíl od Ázerbájdžánu, který má podporu v Turecku). Z tohoto důvodu je Karabach ideálním nástrojem, jak za pomoci ruského působení na Arménii zvětšovat důležitost a vliv v Ruska v celém regionu, a to i v zemích, jejichž provázanost a závislost na Rusku není tak velká.

Rusko nahlíží na zamrzlý konflikt v Náhorním Karabachu z mnoha úhlů pohledu. Například z perspektivy Minské skupiny, která si při svém vzniku v roce 1992 vzala za úkol

urovnat mírovou cestou konflikt mezi Arménií a Ázerbájdžánem, avšak do dnešního dne nebyla schopna konflikt vyřešit, či nabídnout plán, který by byl přijatelný pro obě strany konfliktu. Další, neméně důležitý prostředek vlivu Ruska v regionu je Euroasijská unie, jejíž součástí je samotná Ruská federace a do níž bývají země zainteresované v konfliktu, v tomto případě Arménie, pod nátlakem vmanipulovány. Velmi nejednoznačně se Rusko projevuje v otázce prodeje zbraní, které dodává jak Arménii, tak Ázerbájdžánu.

3.3.Minská skupina OBSE

Minská skupina OBSE je jedním z orgánů pro bezpečnost a spolupráci Evropské unie a představuje fórum pro vyjednávání mezi členskými státy v oblasti bezpečnosti. Tomuto fóru předsedá Francie, Spojené státy americké a Rusko. Skupina byla založena za účelem řešení náhorněkarabašského konfliktu. Minské skupině je velmi často vyčítána malá razantnost a neefektivita při řešení konfliktů a sporů, která vede k bezvýsledným vyjednáváním. Ve sféře Minské skupiny se Rusko nijak značně neprojevuje a sdílí vágní rétoriku, která většinou pouze komentuje dění na linii doteku. Minská skupina není na rozdíl od většiny mezinárodních organizací založena na základě právně závazného dokumentu a nedisponuje vlastní mezinárodněprávní subjektivitou.²⁰ Nedisponuje tedy žádnými vojenskými prostředky, operuje pouze na diplomatickém poli.

Celkově má Minská skupina působit jako mezinárodní orgán, který sdružuje země Západu (podporovaná Evropskou unií a NATO) a Rusko v řešení problematiky Náhorního Karabachu, avšak skupina je již více než dvacet pět let prakticky nefunkční. Po bezpočtu schůzek nedošla k žádnému návrhu na řešení a ani nedokázala zamezit znovupropuknutí konfliktu v roce 2016 (nevážnější vojenský konflikt od roku 1994, kdy bylo uzavřeno příměří). Minská skupina zatím vyvolává pouze dojem mezinárodní spolupráce mezi Francií, Spojenými státy americkými a Ruskem v řešení zamrzlého konfliktu, čímž demonstruje, že v regionu je přítomen vliv i jiný nežli ruský. Rusko samozřejmě profituje z absence jakékoliv přínosné činnosti skupiny, jelikož má dostatek času a prostoru na prohlubování svého vlivu a protežování svých vlastních zájmů mimo Minskou skupinu. Je také nutno poznamenat, že Ruská federace vyvíjí kontinuální snahu oslabit činnost

²⁰ Erik Siegl, „Možnosti a limity OBSE při prevenci vnitropolitických konfliktů“, *Mezinárodní vztahy*, ročník 35, č. 1, (2001), 30.

organizace, a to prostřednictvím jednostranných koků (například v Soči v roce 2016, kdy během „Čtyřdenní války“ pozval ruský prezident Vladimír Putin hlavy obou států na diplomatické jednání, které zamezilo dalšímu pokračování bojů) a tím legitimizovat své zásahy do konfliktu. Neschopnost Minské skupiny byla jasně viditelná během posledních bojů v roce 2016, během takzvané „Čtyřdenní války“, kdy spolupředsedové Minské skupiny OBSE pouze vyjádřili „vážné znepokojení nad oznámeným rozsáhlým porušováním příměří, ke kterému dochází na linii kontaktu v konfliktní zóně v Náhorním Karabachu“ a důrazně odsoudili „použití síly a litují zbytečných ztrát na životech, včetně civilistů“.²¹ Na znovupropuknutí konfliktu skupina reagovala naplánováním setkání 5. dubna 2016 ve Vídni (celé čtyři dny po začátku bojů), kde se měla věnovat otázce řešení obnoveného vojenského konfliktu, avšak ještě předtím, než zasedla, bylo mezi Arménií a Ázerbájdžánem vyhlášeno příměří, které bylo dohodnuto v Moskvě na základě apelu ruského prezidenta Vladimíra Putina náčelníky generálních štábů obou zemí.²²

Minská skupina v kontrastu s ruskou aktivitou má také svou nečinností poukazovat na neschopnost Západu či jakéhokoliv jiného subjektu efektivně zasáhnout v krizových situacích ve zdánlivě zamrzlých konfliktech, a to na rozdíl od Ruské federace, která se prezentuje jako stabilizátor a mediátor v regionu. Rusko se tedy stylizuje do role jediného akceschopného aktéra, který dokáže v rádech dnů (případ „Čtyřdenní války“) situaci uklidnit pomocí společného diplomatického dialogu mezi oběma stranami konfliktu, což by de facto měla být činnost, kterou by se měla zabývat Minská skupina.

3.4. Eliminace vlivu dalších hráčů

Ruská federace je bezesporu nejvlivnější a mnohdy určující hráč v zamrzlém konfliktu v Náhorním Karabachu, to ale neznamená, že se v problematice nevyskytují další zájmové subjekty, mezi něž jednoznačně patří Turecko (které má historicky i kulturně velmi blízko k Ázerbájdžánu), Spojené státy Americké či Evropská unie. Klíčové je pro Ruskou federaci maximálně eliminovat přítomnost těchto hráčů jak v konfliktu v Náhorním Karabachu, tak v celém regionu Zakavkazska, a to z důvodu obav ztráty či oslabení svého zdejšího vlivu,

²¹ „Press Release by the Co-Chairs of the OSCE Minsk Group“, Official site of OSCE, staženo 1.4.2020, <https://www.osce.org/mg/231216>

²² „Putin’s Phone Talks with Aliyev and Sargsyan“, Contact, staženo (1.4.2020), http://www.contact.az/docs/2016/Politics/040500151854en.htm#.WMmWdG_hDRY

což Ruská federace považuje za hrozbu své národní bezpečnosti. V koncepci národní bezpečnosti Ruské federace je snaha o prosazování jiného vlivu nežli ruského v ruském „blízkém zahraničí“ spatřována jako „ohrožení ruské národní bezpečnosti“.

Jak jsem již výše zmínila Turecko má velmi blízko k Ázerbájdžánu, kterému během konfliktu vyjadřuje jednoznačnou podporu. Tato podpora se samozřejmě nezakládá pouze na společných historických a kulturních vztazích a sympatiích. Ázerbájdžán je stát, který je velmi dobře strategicky situovaný (například přítomnost ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan, který vede z Kaspického moře do Středozemního moře) a který je v centru pozornosti mnoha velmocí především kvůli těžbě ropy a zemního plynu. Ázerbájdžán je tedy velmi atraktivním partnerem už jenom kvůli ziskům ze surovinových zdrojů. Turecko se do konfliktu snaží vstupovat především prostřednictvím Ázerbájdžánu, kterému vyjadřuje podporu a poskytuje diplomatickou a vojenskou oporu. Tato spolupráce probíhá k nelibosti Ruské federace, které se cítí být ohrožena v pozici role mediátora v konfliktu. Avšak Turecko pravděpodobně nikdy nebude moci zaujmout místo Ruska v konfliktu, jelikož vyjadřuje velmi vehementně a také často agresivně svou jednostrannou podporu Ázerbájdžánu, čímž pouze popuzuje Armény a zvyšuje napětí mezi nepřátelými státy. Významnost Ruska však může být tureckým vstupováním do konfliktu oslabena, a to především vůči Ázerbájdžánu, a proto se Rusko snaží navazovat s Ázerbájdžánem ekonomické styky, které by pro zemi mohly být atraktivní, aby demonstrovalo, že je schopno být partnerem jak v ekonomické a vojenské sféře, tak i jako mediátor v konfliktu v Karabachu. Po rozpadu Sovětského svazu bylo sblížení s Ázerbájdžánem pro Rusko velmi důležitým cílem v zahraniční politice. Navázání spolupráce probíhalo zejména v rozvoji obchodu ropy a zemního plynu se společností Lukoil (ruská firma podnikající v těžbě a zpracování ropy), dále Rusko začalo dovážet do Ázerbájdžánu automobilová vybavení a kovové výrobky, zatímco Ázerbájdžán exportoval především ovoce a zeleninu.²³ Nabízenou spoluprací, která započala hned po rozpadu Sovětského svazu, se Rusko snaží vyrovnat tureckému partnerství s Ázerbájdžánem, díky němuž má Ankara prostor k prosazování svých zájmů na Kavkaze.

²³ Sergey Zhiltsov, Vladimir Stoll, Varvara Blishchenko, „The Geopolitical Situation in the Southern Caucasus: Russian Interests and the policy of the Western Countries“, *Central Asia and the Caucasus*, Volume 18, n.2, (2017), 10.

Turecké působení v konfliktu v Náhorním Karabachu je omezeno ještě jedním faktorem, a to je účast v Severoatlantické alianci. Zapojení jednoho samostatného státu, který je členem NATO do konfliktu v Náhorním Karabachu by mohlo přinést nebývalé důsledky přesahující hranice samotného konfliktu.²⁴ Vměšování Turecka do konfliktu fakticky nemůže nikterak ohrozit silnou a stabilní pozici Ruska v regionu, může jí pouze oslabit prostřednictvím spojení s Ázerbájdžán, které se však Rusko snaží vyrovnávat už od rozpadu Sovětského svazu, avšak bilaterální vztahy těchto dvou zemí nikdy neopustily ekonomický a vojenský ráz (mezi roky 2013 a 2017 tvořil ruský import zbraní 65% z celkového dovozu).²⁵ Diplomatičtím sblížením není možné kvůli ruské podpoře Arménie.

Tato spolupráce se samozřejmě nelíbí Arménii, jelikož Rusko, hlavní spojenec a podpora nejen v konfliktu s Náhorním Karabachem, navazuje vřelé ekonomické, a především vojenské styky s jejím úhlavním nepřítelem. Strach ze sblížení Baku a Moskvy, který byl v roce 2016 („Čtyřdenní válka“) nejsilnější po rozpadu Sovětského svazu trvá v Arménii dodnes. V Arménii panují obavy, že by se země domluvily mezi sebou „za našimi zády“ a Arménie by se stala obětí.

Největší zradu vidí Arménie ve faktu, že během válečných konfliktů Rusko prodávalo zbraně Ázerbájdžánu a zároveň pomáhalo prostřednictvím půjček lépe vyzbrojit arménskou armádu. Arménie však nemá velký prostor či možnosti na změnu strategického partnera, a proto vojenskou podporu poskytnutou oběma stranám konfliktu oficiálně nijak nekomentuje.

Dalším hráčem, jehož vliv v regionu se Ruská federace snaží minimalizovat, je Evropská unie. Už na konci devadesátých let, po rozpadu Sovětského svazu, se Evropská unie snažila navázat vztahy se zakavkazskými státy. Především Ázerbájdžán a Gruzie se zdály jako velmi perspektivní a přínosní partneři, Ázerbájdžán kvůli svému nerostnému bohatství a Gruzie díky budoucím plánům na ropovody vedoucí přes její území. Arménie tedy nebyla při sblížovacích aktivitách prioritou číslo jedna.

²⁴ Gevorg Gasparyan, Wang Li, „Russia’s Role in Maintaining Status Quo in Nagorno Karabagh: a Successful Mediator and an Arms Dealer“, *Global Social Sciences Review*, Volume 3, No.1 (Winter 2018), 3.

²⁵ Aliyev Nurlan, "Russia's Arms Sales: A Foreign Policy Tool in Relations With Azerbaijan and Armenia" *Eurasia Daily Monitor*, Volume 15, n. 47 (March), 1-2.

I přesto je možné sledovat určité snahy o partnerství mezi Arménií a Evropskou unií. V roce 1999 vstoupila v platnost dohoda o partnerství a spolupráci mezi Arménií a Evropskou unií o pět let později se Arménie stala součástí Evropské politiky sousedství, v roce 2009 (za českého předsednictví) programu Východního partnerství a od roku 2013 byl zrušena vízová povinnost pro občany EU. Tato proevropsky směřovaná politika kombinovaná se snahou nezhoršovat si partnerství s Ruskem, nazývaná „politika komplementarity“, těmito kroky pravděpodobně dosáhla maxima, co si mohla Arménie dovolit, aniž by proti sobě popudila Rusko. V roce 2013 měl ve Vilniusu na summitu Východního partnerství proběhnout schvalovací proces Asociační dohody a DCFTA (Hluboká a komplexní zóna volného obchodu). Avšak 3. září 2013, tedy šest týdnů po ukončení jednání, arménský prezident, po návštěvě svého ruského protějšku Vladimira Putina oznámil, že jeho země vstoupí do Celní unie Ruska, Kazachstánu a Běloruska (od roku 2015 transformovaná na Euroasijský ekonomický svaz).²⁶ To pro Arménii znamenalo, že již nemohla být součástí Hluboké a komplexní zóny volného obchodu a nemohla podepsat Asociační dohodu, jelikož tato možnost není dostupná pro státy, které jsou součástí Euroasijského ekonomického svazu. Vstup Arménie do Euroasijského ekonomického svazu znamenal zastavení prohlubování vztahu mezi Arménií a Evropskou unií, a naopak to prohloubilo navázanost Arménie s Ruskem.

Nátlak, který vyvinula Ruská federace byl dostatečně velký na to, aby si arménský prezident Serž Sarkisjan uvědomil, že Rusko, které poskytuje Arménii bezpečnostní garance ve válce v Náhorním Karabachu v žádném případě nebude trpět vliv Evropské unie ve své sféře zájmu na Kavkaze, tedy ve svém „blízkém zahraničí“. Tlak z Ruské federace přicházel ve formě zvyšování ceny dodávek zemního plynu, na kterých je země závislá, výhrůzkami o vízové povinnosti pro cesty do Ruska či uveřejněním počtu dodávek zbraní do Ázerbájdžánu z roku 2012.²⁷

Arménie se nachází v pozici, kdy by jakékoliv další aspirace na sblížení s Evropskou unií mohly ovlivnit karabašský problém a aktuální mírový stav, jehož garantem je Ruská federace. V případě, že by Arménie nevstoupila do Euroasijského ekonomického

²⁶ Václav Líd, „Arménie v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu, 2.

²⁷ Ibid., 3.

svazu s Ruskem a pokračovala by v „politice komplementarity“, mohla by narušit status quo v Náhorním Karabachu a zhoršit své ekonomické a zahraniční postavení. Mohl by tedy nastat podobný scénář jako v roce 2008 v Gruzii, kdy válku v Jižní Osetii ovlivnilo napětí s Ruskem, které chtělo udržet své pozice v regionu.

Vstupem Arménie do Celní unie s Ruskem, dnes Euroasijský ekonomický svaz, zastavila Arménie jakékoliv pokračovací partnerské tendence s Evropskou unií, učinila tak především z bezpečnostních důvodů, jelikož rozbuška v Náhorním Karabachu je stále aktivní a pomoc Ruské federace v potenciálním konfliktu je klíčová. I přes odmítnutí podepsání Asociační dohody a dohody DCFTA je velmi překvapivé, jak dlouho byla Arménie schopná udávat se proevropským směrem a zároveň si nepopudit proti sobě svého největšího strategického partnera a bezpečnostního garanta v regionu.

Jedním z dalších hráčů, kterými se může cítit Ruská federace ohrožena, jsou Spojené státy americké. Oblast Zakavkazska není jednou z priorit zahraniční politiky Spojených států, což ale neznamená, že by byla geopoliticky zcela nezajímavá. Rusko spatřuje ve Spojených státech amerických a ve stále se rozšiřující Severoatlantické alianci narušitele „integračních procesů“ v euroasijském regionu.

Po rozpadu Sovětského svazu, kdy byla nástupnická Ruská federace značně oslabená, si region Zakavkazska vysloužil pozornost Spojených států amerických hned z několika důvodů. Jedním z nich je geopolitické pozice těchto tří států – Arménie, Ázerbájdžánu a Gruzie. Tyto země se nacházejí ve strategicky výhodné pozici vůči Ruské federaci, Turecku a Íránu, a proto mohou být jejich prostřednictvím protežovány americké zájmy (například zlepšení vztahů s Ruskem a Tureckem nebo při snaze zmírnit nepřátelství s Íránem). Dalším důvodem jsou nerostné suroviny, kterými oplývá především Ázerbájdžán. Zemní plyn a ropa jsou centrem největšího mezinárodního zájmu v regionu, a proto se Spojené státy snaží co nejvíce angažovat v projektech s nerostnými surovinami a oslabit tím místní vliv Ruska a Íránu (například výstavba ropovodu Baku-Tbilisi-Ceyhan či nerealizovaný projekt na plynovod Nabucco). Důležitost Zakavkazska vzrůstala v kontextu války v Afghánistánu, Iráku a teroristickém útoku 11.9.2001. Zakavkazské země měly zaujímat pozici lokálních podpůrných hráčů, jejichž spolupráce měla sloužit jako příklad pro

další budoucí vojenské zásahy mimo Spojené státy.²⁸ V tomto plánu lokálních podpůrných hráčů se vyznamenal nejvíce Ázerbájdžán, který jako stát s muslimskou vírou a člen Organizace islámské spolupráce velmi jasně vymezil rozdíl mezi muslimským světem a bojem proti islamistickému terorismu, při kterém byl nápomocen (sloužil jako tranzitní země pro vojenské síly NATO a poskytl k používání některé své radarové stanice).²⁹

Od roku 1992 poskytují Spojené státy americké finanční pomoc zakavkazským státům na rozvoj technologického, zemědělského, komunikačního a informačního sektoru. Primární pomoc Arménii a Gruzii v roce 1992 dohromady činila 5 miliard dolarů, finanční pomoc Ázerbájdžánu v rámci humanitárního programu Freedom Support Act, Section 907 byla omezena z důvodu agrese během konfliktu v Náhorním Karabachu.³⁰ (Přístup Washingtonu se v roce 1994 změnil, když došlo k podepsání tzv. „kontraktu století, v němž byly významně zastoupeny důležité americké a britské ropné společnosti).³¹ Tyto finanční balíčky, které byly stále obnovovány, sloužily ke sblížení zakavkazských zemí a USA. Avšak jejich potenciální regulace či zrušení poskytovaly Americe páku na tyto postsovětské státy. Což se projevilo v roce 2008, kdy byl v Arménii zvolen proruský prezident Serž Sarksjan, což zapříčinilo snížení poskytování finanční pomoci Arménii.³² V Gruzii oproti tomu finanční pomoc a posilování prozápadních tendencí vzrůstala. Postupná demokratizace a prozápadní inklinace v roce 2003 přerostly v takzvanou Růžovou revoluci, během které se stal prezidentem země prozápadně orientovaný Michail Saakašvili, za jehož mandátu v roce 2008 propukla válka o Jižní Osetii.

Spojené státy společně s Francií a Ruskou federací také předsedají Minské skupině, která má v rámci Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) za úkol urovnat konflikt v Náhorním Karabachu. Minská skupina se však zatím netěší žádným velkým úspěchům. Spojené státy americké se snažily o urovnání konfliktu i mimo Minskou skupinu,

²⁸ Julien Zarifian, „U.S. Foreign Policy in the 1990s and 2000s, and the Case of the Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia)“ *European journal of American studies*, (online), 10.2. 2015, <https://journals.openedition.org/ejas/11135> (staženo 1.4.2020), 5.

²⁹ Heydarova Kh., „The Nagorno-Karabakh conflict and the US position on the conflict“ *Gileya*, Volume 113 (2016), 440.

³⁰ Julien Zarifian, „U.S. Foreign Policy in the 1990s and 2000s, and the Case of the Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia)“, 7.

³¹ Emil Souleimanov, „Konflikt v Náhorním Karabachu“, 310.

³² Julien Zarifian, „U.S. Foreign Policy in the 1990s and 2000s, and the Case of the South Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia)“, 7.

a to již v roce 1999, kdy se během oslav padesátého výročí založení NATO prezidenti Arménie a Ázerbájdžánu, Kočarjan a Aliyev osobně setkali na domluvené schůzce.³³ Spojené státy americké se snažily po vzoru Moskvy o usmiřovací jednání mezi hlavami států, avšak bezvysledně. Stejný výsledek měla i konference konaná v roce 2001 na Floridě v Key West, kde se opět obě dvě hlavy států setkaly pod záštitou Spojených států amerických. Americké snahy o zaujmutí pozice mediátora byly marné, ani jedna ze zemí nehodlala ustoupit ze svých požadavků, kompromis byl pro ně nemyslitelný.

Rusko samozřejmě vidí ve Spojených státech amerických potenciální nebezpečí ohrožující jeho postavení v regionu, avšak z mnoha důvodů zůstává ruská pozice mediátora v konfliktu v Náhorním Karabachu neměnná. Pro Ameriku není v zahraniční politice Zakavkazsko prioritním bodem, a to i přes velké lobbování arménské diaspory, která se snaží prostřednictvím amerického vlivu prosazovat arménské zájmy, a i přes spolupráci s Ázerbájdžánem v oblasti nerostných surovin. Spojené státy americké se výrazně neangažují v řešení konfliktu v Náhorním Karabachu, kromě několika nepodařených pokusů o mírové schůzky hlav obou dvou států. Přítomnost v Minské skupině je spíše formální a neschopnost skupiny poukazuje na nepřilíš velký zájem předsednických států o konflikt a laxnost v jeho řešení. Jak Arménie, tak Ázerbájdžán vědí, že se v otázce konfliktu o sporné území nemohou spolehnout na tak vzdáleného a často liknavého partnera. Potenciální hlubší spolupráci se Spojenými státy by si Arménie i Ázerbájdžán znepráčetily své nejbližšího spojence, a to v případě Arménie Rusko a Ázerbájdžánu Turecko. Ázerbájdžán již dlouhodobě s velkou nelibostí a nedůvěrou přihlíží ke krokům Spojených států, leč malým, jako je například finanční pomoc Náhornímu Karabachu, i když se jedná o sporné území, které narušuje ázerbajdžánskou územní celistvost či k tomu, že pět amerických států uznalo Náhorní Karabach jako oficiální stát.³⁴ Je tedy zjevné, že přítomnost třetích stran v konfliktu je potřebná, avšak Spojené státy nejsou pro Arménii a Ázerbájdžán aktuálně prospěšní partneři v řešení problematiky Náhorního Karabachu.

³³ Heydarova Kh., „The Nagorno-Karabakh conflict and the US position on the conflict“, 442.

³⁴ Ibid., 442.

4. Ruské dodávky zbraní Arménii a Ázerbájdžánu

Jedna z nejkontroverznějších rolí, kterou zaujímá Ruská federace v zamrzlém konfliktu je dodávání zbraní jak Arménii, tak Ázerbájdžánu. Rusko během válek a potyček v Náhorním Karabachu vyjadřuje diplomatickou a vojenskou podporu Arménii, avšak během let 2013 až 2017 tvořil ruský dovoz zbraní 65 procent z celkového vojenského importu do Ázerbájdžánu.³⁵ Tím se tedy Rusko stává největším ázerbájdžánským dodavatelem zbraní. Zároveň je ale společně s Arménii a dalšími postsovětskými zeměmi (od roku 1999 mezi ně nepatří Gruzie a Ázerbájdžán) součástí Organizaci smlouvy o kolektivní bezpečnosti, která má mezi členy zajišťovat spolupráci v obranné a vojenské sféře.

Arménie je od roku 1994 významným strategickým partnerem a spojencem Ruské federace, což ale nemění nic na faktu, že již od konce rozpadu Sovětského svazu se Rusko snažilo navázat vztahy i s Ázerbájdžánem. Bilaterální vztahy těchto dvou zemí však neopustily ekonomický a vojenský ráz. Diplomatické či strategické sblížení nebylo kvůli podpoře Arménie v kontextu konfliktu o Náhorní Karabach možné a Ázerbájdžán se tedy rozhodl pro užší spolupráci s Evropskou unií a roku 1996 podepsal Dohodu o partnerství a spolupráci, dále přijal Akční plán Evropské politiky sousedství a účastnil se energetických projektů.³⁶ Užší vztahy s Ázerbájdžánem navázaly i Spojené státy, kterým vyjádřil Ázerbájdžán podporu během války v Iráku, Afghánistánu a během války s terorismem.³⁷ Sbližovací tendence postsovětské země se samozřejmě nelíbily Rusku, které si nemínilo nechat oslabit svou moc v regionu a začalo ekonomicky upevňovat svou výsadní sféru vlivu na Kavkaze.

Zvyšující se pozornost Evropské unie a USA v oblasti Kavkazu, se stala trnem v oku Ruské federaci, která si uvědomovala ekonomickou důležitost ázerbájdžánského nerostného bohatství. Ekonomice Ázerbájdžánu jednoznačně dominuje těžba ropy a zemního plynu. Ty

³⁵ Aliyev Nurlan, "Russia's Arms Sales: A Foreign Policy Tool in Relations With Azerbaijan and Armenia", 1.

³⁶ Bláhová Pavlína, „Vliv Ruska na dynamiku konfliktu v Náhorním Karabachu“, *Vojenské rozhledy*, 2017, 26 (3), <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/vliv-ruska-na-dynamiku-konfliktu-v-nahornim-karabachu> (staženo 18.7.2018).

³⁷ Bláhová Pavlína, „Vliv Ruska na dynamiku konfliktu v Náhorním Karabachu“.

představují kolem 90 % veškerého vývozu.³⁸ Tento fakt napomohl ke geopolitickým závodům mezi Ruskem a Západem. Oslabení ruského vlivu měl na svědomí ropovod Baku-Tbilisi-Ceyhan a plynovod Baku-Tbilisi-Erzurum, jelikož oba tyto velmi významné projekty byly postaveny za pomoci tureckých a západních investic.³⁹

Nejen Ázerbájdžán začal více inklinovat ke spolupráci se západním světem, ještě větší pozápadní tendence vyjadřovala Gruzie. S nástupem prezidenta Saakašviliho v roce 2004 se Gruzie začala ubírat směrem partnerství s Evropskou unií a větší provázaností s NATO, což v roce 2008 vyprovokovalo válku v Jižní Osetii. Pro Rusko bylo nemyslitelné riskovat ztrátu tak významného partnera, jako je Ázerbájdžán a dalšího zakavkazského státu, a proto se snažilo udržet ekonomické a vojenské vztahy s Ázerbájdžánem i když straní v karabašském konfliktu Arménii.

Ázerbájdžán má, i přes značnou nedůvěru, poměrně dobré vztahy s Ruskou federací, i přes to, že spolupracuje s Evropskou unií a Tureckem a v minulosti vyjadřovalo podporu čečenským separatistům.

Ruská federace tedy podporuje Arménii finančně, prostřednictvím výhodných půjček a vojensky jí napomáhá vyzbrojovat se za příznivějších cen na ruském vnitřním trhu a zároveň je jedním z největších importérů zbraní do Ázerbájdžánu. Tento fakt napomáhá k upevnování ruského vlivu v obou zemích a činí z ní nejdůležitějšího vnějšího hráče v konfliktu – Arménii napomáhá udržet stávající status quo v Karabachu a Ázerbájdžánu poskytuje vojenské vybavení. V roce 2016 během „Čtyřdenní války“ Arménie obvinila Moskvu z prodeje zbraní Ázerbájdžánu. Existovaly spekulace, že právě díky ruským vojenským dodávkám se ázerbájdžánské straně podařilo shromáždit velké množství zbraní a zahájit vojenskou operaci.⁴⁰ Rusko se snažilo Arménii ujistit, že prodané zbraně Ázerbájdžánu nebudou použity v bojích s Arménií a tvrdilo, že pokud by Ázerbájdžán

³⁸ Zastupitelský úřad ČR v Baku (Ázerbájdžán), *Souhrnná teritoriální informace Ázerbájdžán*, (online) 27.5.2019, [http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2019/05/27/Nahled%20STI%20\(PDF\)%20Azerbajdzan%20-%20Souhrnna%20teritorialni%20informace%20-%202019.113937132.pdf](http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2019/05/27/Nahled%20STI%20(PDF)%20Azerbajdzan%20-%20Souhrnna%20teritorialni%20informace%20-%202019.113937132.pdf) (staženo 1.4.2020), 2.

³⁹ Sergey Zhiltsov, Vladimir Stoll, Varvara Blishchenko, „The geopolitical situation in the southern Caucasus: Russian interests and the policy of the Western countries“, 14

⁴⁰ „Armenia doubtful that Russia will halt arms sales to Azerbaijan“, *JAMnews*, 28.3.2018, <https://jam-news.net/armenia-doubtful-about-russia-halting-arms-sales-to-azerbaijan/> (staženo 1.4.2020),

nekoupil zbraně z Ruska, koupil by je od jiného zdroje.⁴¹ Podle dohody o vojenské a technické spolupráci mezi Ruskem a Ázerbájdžánem byl v červenci roku 2017 přesunut systém protivzdušné obrany S-300 PMU2 do Ázerbájdžánu, který byl určen pro Írán.⁴² Poté, podle Registru konvenčních zbraní OSN, Moskva dodala do Ázerbájdžánu přibližně 110 kusů ruských kolových obrněných transportér BTR-82A a BMP-3, 100 kusů bojových tanků T-90S, 12 kusů protitankových raketových kompletů 9K123-1 Khrizantema-S, salvový raketomet BM-30 Smerč a 6 kusů raketometů TOS-1A Solntsepek.⁴³

Dvojí role Ruska ve vojenské dimenzi konfliktu je dlouhodobě známá, Kreml se ní netají, avšak v arménských mediích není příliš diskutovaná, a to pravděpodobně ze strachu popuzení svého největšího spojence. Ruská federace na dodávky zbraní a vojenské výzbroje a výstroje do Ázerbájdžánu nahlíží více pragmaticky, pokud by Ázerbájdžán neobchodoval se zbraněmi s Ruskem, tak by obchodoval s jakoukoliv jinou zemí, jedná se tedy pouze o společné ekonomické zájmy o obchod.

Závěr

Vliv ruské zahraniční politiky, vyvíjený na Arménii v kontextu Náhorního Karabachu, se projevuje především existenční závislostí Náhorního Karabachu na Ruské federaci. Arménie si za každou cenu přeje karabašskou nezávislost a oddělení Karabachu od Ázerbájdžánu. To se zatím jeví jako nemožný scénář, proto se Arménie alespoň snaží o udržení statu quo. I to je pro tak malou zemi jak finančně, tak vojensky velmi náročné. Je zřejmé že, Arménie ani Ázerbájdžán nejsou schopny řešit konflikt bez účasti třetích stran. Této pozice se ujala Ruská federace. Zaujímá pozici „garanta“ bezpečnosti a míru v regionu

⁴¹ „Russian Arms Sales to Armenia Won't End Disparity with Baku“, *Asbarez*, 16.8.2016, http://asbarez.com/154023/russian-arms-sales-to-armenia-wont-end-disparity-with-baku/?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Asbarez+%28Asbarez+New%29, (staženo 1.4.2020).

⁴² „Rusiyadan alınan döyüş texnikası və sursatların növbəti hissəsi ölkəmizə gətirilib“ Ministerstvo obrany Ázerbájdžánu, 10.7.2017, <https://mod.gov.az/az/news/rusiyadan-alinan-doyus-texnikasi-ve-sursatlarin-novbeti-hissesi-olkemize-getirilib-font-color-red-video-font-19214.html> (staženo 1.4.2020).

⁴³ Yulia Zhuchkova, „Armenia's Hands Are Tied Regarding Russian Arms Sales to Azerbaijan“, *The Jamestown Foundation*, 26.7.2017, <https://jamestown.org/armenias-hands-are-tied-regarding-russian-arms-sales-to-azerbaijan/> (staženo 1.4.2020).

a mediátora, díky čemuž může v regionu prosazovat své zahraniční zájmy a cíle. Jak Arménie, tak Ázerbájdžán si velmi dobře uvědomují, že potenciální zásah Moskvy by mohl být fatální a válku velmi rázně ukončit ve prospěch jedné či druhé strany. Lze totiž předpokládat, že ruský vliv v Arménii je natolik silný ve vnější i vnitřní politice, že by bylo možné donutit Arménii ke značným ústupkům pod pohrůzkou potenciální intervence nebo naopak Arménii vojensky, ekonomicky a strategicky podpořit do takové míry, že by se Ázerbájdžán musel vzdát veškerých svých požadavků.

Jedním z ruských nátlakových nástrojů je finanční závislost Arménie. Rusko je v současnosti největším obchodním partnerem Arménie a největším místním zahraničním investorem. Velká část ekonomiky je v rukou ruských vlastníků (energetický, dopravní, telekomunikační a těžební sektor). To se promítá do domácí i zahraniční politiky, která se vymezuje loajalitou k Moskvě, čímž zároveň omezuje Arménii v samostatném rozhodování o nezávislých politických krocích. Rusku se mimo jiné daří udržet svůj význam v regionu, a především v Arménii, pomocí snah eliminovat jiné organizace či státy, které by případně v regionu chtěly prosazovat své zájmy. Nástroje, používané Ruskou federací k udržení svého vlivu v Arménii potažmo v i v regionu jsou aplikované především prostřednictvím Náhorního Karabachu. Rusko do konfliktu vystupuje jako jediný schopný „mediátor“, který dokáže vyjednávat jak s Arménii, tak s Ázerbájdžánem, což jen umocňuje neschopnost Minské skupiny či jiných států situaci vyřešit.

Ruský vliv v pozici mediátora se jeví jako nápomocný pouze při řešení propuknutí válečného konfliktu. Moskva dokáže pouze zprostředkovat ukončení bojů na linii doteku ne však konečné urovnání konfliktu. Jedním důvodem je neschopnost Arménie a Ázerbájdžánu přijmout jakoukoliv formu kompromisu, dalším je snaha Ruska udržet status quo, ze kterého profituje. Celkově vliv Ruské federace v Zakavkazsku slábne. Gruzie se čím dál tím více orientuje na Západ a Ázerbájdžán má díky svému nerostnému bohatství stále větší výběr partnerů na spolupráci. Zbývá tedy jen Arménie, které je v otázce Náhorního Karabachu naprosto závislá na Rusku a prostřednictvím tohoto Rusko může prosazovat svoje zájmy. V případě vyřešení tohoto konfliktu by Rusko ztratilo velmi účinnou páku na celý region. Sama Ruská federace definuje postsovětský prostor jako své „blízké zahraničí“, ve kterém je ochotna a připravena hájit své zájmy (v případě potřeby i intervencí). Aktuální ruská

nátlaková diplomacie v Arménii prostřednictvím Náhorního Karabachu a profitování ze zamrzlého konfliktu je zcela pragmatické a odráží oficiální bezpečnostní a zahraniční postoj, který Ruská federace zaujímá vůči bývalým sovětským republikám, což je obrana „ruských národních zájmů“ ve svém „blízkém zahraničí“.

Seznam použitých informačních zdrojů

Primární informační zdroje:

„Rusiyadan alınan döyüş texnikası və sursatların növbəti hissəsi ölkəmizə gətirilib“
Ministerstvo Obrany Ázerbájdžánu, 10.7.2017, <https://mod.gov.az/az/news/rusiyadan-alinan-doyus-texnikasi-ve-sursatlarin-novbeti-hissesi-olkemize-getirilib-font-color-red-video-font-19214.html> (staženo 1.4.2020).

„Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji (1997). Konceptija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji“, https://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/snconold.htm?fbclid=IwAR3-mq0adsYrkeYWpXSbYguQcX9XuQYWa_HM91c6-9dcBvQYjOPZC9mKLCY (odkaz dostupný k 25.4.2020).

„Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji (2000). Konceptija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji“, Ministerstvo innostrnych del Rossijskoj Federacii https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/589768 (odkaz dostupný k 25.4.2020).

„Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji (2009). Strategija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji do 2020 goda“, Prezident Rossiji, http://kremlin.ru/supplement/424?fbclid=IwAR16NapKz3mON6tdH2J_VJfON46PITkngSDjSli27AdA6Yr46qNmG-H3s0 (odkaz dostupný k 25.4.2020).

„Sovět Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji (2015). Strategija nacionalnoj Bezopasnosti Rossijskoj Federaciji, Ukaz prezidenta Rossijskoj Federaciji ot 31.12.2015“, <http://kremlin.ru/acts/bank/40391?fbclid=IwAR2ozukNCV49Zu4aFbHOfpDtHOnxdUalu9mQ87F3AsIW6a73OBFHGm-50dI> (odkaz dostupný k 25.4.2020).

Zastupitelský úřad ČR v Baku (Ázerbájdžán), *Souhrnná teritoriální informace*

Ázerbájdžán, (online) 27.5.2019,

[http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2019/05/27/Nahled%20STI%20\(PDF\)%20Azerbajdzan%20-%20Souhrnna%20teritorialni%20informace%20-%202019.113937132.pdf](http://publiccontent.sinpro.cz/PublicFiles/2019/05/27/Nahled%20STI%20(PDF)%20Azerbajdzan%20-%20Souhrnna%20teritorialni%20informace%20-%202019.113937132.pdf)
(staženo 1.4.2020).

Sekundární informační zdroje:

„Armenia doubtful that Russia will halt arms sales to Azerbaijan“, *JAMnews*, 28.3.2018, <https://jam-news.net/armenia-doubtful-about-russia-halting-arms-sales-to-azerbaijan/> (staženo 1.4.2020).

Gulnar Bayramova, „Russia as a supporter of Armenia in the Nagorno-Karabakh conflict“ (online) June 2013, https://www.researchgate.net/publication/325822264_Russia_as_a_supporter_of_Armenia_in_the_Nagorno-Karabakh_conflict (staženo 1.4.2020).

Bláhová Pavlína, „Vliv Ruska na dynamiku konfliktu v Náhorním Karabachu“, *Vojenské rozhledy*, 2017, 26 (3), <http://www.vojenskerozhledy.cz/kategorie/vliv-ruska-na-dynamiku-konfliktu-v-nahornim-karabachu> (staženo 1.4.2020).

Svante Cornell, *Small Nations and Great Powers*, (London: Curzon Press, 2001), ISBN: 978-0700711628.

Karel Černý, „Arméni mezi státností, diasporou a genocidou“ *Dějiny a současnost*, ročník 42, číslo 3, (březen 2020).

Gevorg Gasparyan, Wang Li, „Russia’s Role in Maintaining Status Quo in Nagorno Karabagh: a Successful Mediator and an Arms Dealer“, *Global Social Sciences Review*, Volume 3, No.1 (Winter 2018).

Heydarova Kh., „The Nagorno-Karabakh conflict and the US position on the conflict“ *Gileya*, Volume 113 (2016).

Nathan Hodge, „U.S., Russia Call for Restraint After Outbreak of Fighting in Nagorno-Karabakh“ *The Wall Street Journal*, 3.4.2016, <https://www.wsj.com/articles/u-s-russia-call-for-restraint-after-outbreak-of-fighting-in-nagorno-karabakh-1459685441> (staženo 1.4.2020).

Václav Lidl, „Arménie v předvečer summitu Východního partnerství ve Vilniusu“, Briefing Paper 7/2013, Asociace pro mezinárodní otázky (Listopad 2013).

Aliyev Nurlan, „Russia's Arms Sales: A Foreign Policy Tool in Relations With Azerbaijan and Armenia" *Eurasia Daily Monitor*, Volume 15, n. 47 (March 2018).

Sergey Minasyan, „The Nagorno Karabakh in the context of South Caucasus regional security issues: An Armenian perspective“, *Nationalities Papers* Volume 45, n.1 (January 2016).

Karel Pezl, „Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace a její vojenská doktrína“, *Mezinárodní vztahy*, ročník 35, č. 2, (2000), 15-26.

„Press Release by the Co-Chairs of the OSCE Minsk Group“, Official site of OSCE, staženo 1.4.2020, <https://www.osce.org/mg/231216>.

„Putin's Phone Talks with Aliyev and Sargsyan“, Contact, staženo (1.4.2020), http://www.contact.az/docs/2016/Politics/040500151854en.htm#.WMmWdG_hDRY.

Anna Elizabeth Redgateová, *Arméni* (Praha:Nakladatelství Lidové noviny, 2003), ISBN 8071063509.

„Russian Arms Sales to Armenia Won't End Disparity with Baku“, *Asbarez*, 16.8.2016, http://asbarez.com/154023/russian-arms-sales-to-armenia-wont-end-disparity-with-baku/?utm_source=feedburner&utm_medium=feed&utm_campaign=Feed%3A+Asbarez+%28Asbarez+News%29, (staženo 1.4.2020).

Erik Siegl, „Možnosti a limity OBSE při prevenci vnitropolitických konfliktů“, *Mezinárodní vztahy*, ročník 35, č. 1, (2001), 29-41.

Dominik Sonnleitner, „Russia's backyard – unresolved conflicts in the Caucasus“, *Politics in Central Europe*, Volume 12, No.1 (Jun 2016).

Emil Souleimanov, „Konflikt v Náhorním Karabachu“, *Studia territorialia : Rusko a jeho sousedé. Sborník prací katedry ruských a východoevropských studií IMS FSV UK k sedmdesátinám profesora PhDr. Michala Reimana*, Karolinum 7, č. 10, (2007), 299-319.

Emil Souleimanov, „Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004“, *Review for the History of Central, Eastern and Southeastern Europe*, Volume 97, n.1-2, (2011).

Tomáš Šmíd, Vladimír Vaňura, *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007) ISBN: 9788073251260.

Aram Terzyan, „The anatomy of Russia’s grip on Armenia: bound to persist?“ *CES Working Papers*, Volume 10, n. 2 (August 2018).

Thomas De Waal, *Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžánv míru a za války* (Praha: Academia, 2012), ISBN 9788020020727.

Julien Zarifian, „U.S. Foreign Policy in the 1990s and 2000s, and the Case of the South Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia“, *European journal of American studies*, Volume 10, n.2 (2015).

Sergey Zhiltsov, Vladimir Stoll, Varvara Blishchenko, „The Geopolitical Situation in the Southern Caucasus: Russian Interests and the policy of the Western Countries“, *Central Asia and the Caucasus*, Volume 18, n.2, (2017).

Yulia Zhuchkova, „Armenia’s Hands Are Tied Regarding Russian Arms Sales to Azerbaijan“, *The Jamestown Foundation*, 26.7.2017, <https://jamestown.org/armenias-hands-are-tied-regarding-russian-arms-sales-to-azerbaijan/> (staženo 1.4.2020).

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
Jméno: Marie Strnadová
E-mail: m.strnad96@gmail.com
Studijní obor: Mezinárodní a teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce: Letní 2020
Semestr a školní rok ukončení práce: Letní 2020
Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Jan Hornát, Ph.D.
Vedoucí práce: PhDr. Jan Šír, Ph.D.
Název práce: Role Ruské federace v zamrzlých konfliktech v postsovětském prostoru: Náhorní Karabach jako prostředek ruské zahraniční politiky vůči Arménii
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek): Práce se věnuje roli Ruské federace v zamrzlém konfliktu mezi Arménií a Ázerbájdžánem, vlivu na něj a nástrojům v rámci ruské zahraniční politiky, které jsou prostřednictvím Náhorního Karabachu aplikované na Arménii. Arménie je nejen kvůli konfliktu v Náhorním Karabachu silně závislá na Ruské federaci. Tato závislost se projevuje na ekonomice, politice a postavení země na mezinárodní scéně. Ruská federace se netají svými úmysly udržování, případně rozšiřování svého vlivu a postavení v postsovětském prostoru. Má práce bude pomocí případové studie ruského vlivu na Arménii v kontextu Náhorního Karabachu zkoumat, jakým způsobem se tento vliv prosazuje a prostřednictvím jakých nástrojů setrvává, případně se posiluje, v oblasti Zakavkazska, především Arménie a jaké důsledky z toho plynou pro samotnou Arménii jako stát a pro řešení konfliktu v Náhorním Karabachu.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Má práce se tematicky soustřeďuje pouze na vliv Ruské federace vyvíjený na Arménii v období po rozpadu Sovětského svazu. Svě téma jsem časově rozšířila a již se nevěnuji pouze „Čtyřdenní válce“. Dále jsem se svou prací zúžila výhradně na zkoumání ruského vlivu na konflikt.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): Historie vývoje konfliktu v Náhorním Karabachu, Vztah Arménie a Ruské federace, Ruská zahraniční a bezpečnostní politika, Ruské dodávky zbraní Arménii a Ázerbájdžánu.
Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů): Gevorg Gasparyan, Wang Li, „Russia’s Role in Maintaining Status Quo in Nagorno Karabagh: a Successful Mediator and an Arms Dealer“, Global Social Sciences Review, Volume 3, No.1 (Winter 2018). Heydarova Kh., „The Nagorno-Karabakh conflict and the US position on the conflict“ Gileya,

Volume 113 (2016).

Aliyev Nurlan, „Russia's Arms Sales: A Foreign Policy Tool in Relations With Azerbaijan and Armenia" Eurasia Daily Monitor, Volume 15, n. 47 (March 2018).

Sergey Minasyan, „The Nagorno Karabakh in the context of South Caucasus regional security issues: An Armenian perspective“, Nationalities Papers Volume 45, n.1 (January 2016).

Karel Pezl, „Koncepce národní bezpečnosti Ruské federace a její vojenská doktrína“, Mezinárodní vztahy, ročník 35, č. 2, (2000), 15-26.

„Press Release by the Co-Chairs of the OSCE Minsk Group“, Official site of OSCE, staženo 1.4.2020, <https://www.osce.org/mg/231216>.

Erik Siegl, „Možnosti a limity OBSE při prevenci vnitropolitických konfliktů“, Mezinárodní vztahy, ročník 35, č. 1, (2001), 29-41.

Dominik Sonnleitner, „Russia's backyard – unresolved conflicts in the Caucasus“, Politics in Central Europe, Volume 12, No.1 (Jun 2016).

Emil Souleimanov, „Konflikt v Náhorním Karabachu“, Studia territorialia : Rusko a jeho sousedé. Sborník prací katedry ruských a východoevropských studií IMS FSV UK k sedmdesátinám profesora PhDr. Michala Reimana, Karolinum 7, č. 10, (2007), 299-319.

Emil Souleimanov, „Zahraniční politika Arménie v letech 1991-2004“, Review for the History of Central, Eastern and Southeastern Europe, Volume 97, n.1-2, (2011).

Thomas De Waal, Černá zahrada: Arménie a Ázerbájdžánv míru a za války (Praha: Academia, 2012), ISBN 9788020020727.

Julien Zarifian, „U.S. Foreign Policy in the 1990s and 2000s, and the Case of the South Caucasus (Armenia, Azerbaijan, Georgia“, European journal of American studies, Volume 10, n.2 (2015).

Sergey Zhiltsov, Vladimir Stoll, Varvara Blishchenko, „The Geopolitical Situation in the Southern Caucasus: Russian Interests and the policy of the Western Countries“, Central Asia and the Caucasus, Volume 18, n.2, (2017).

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		